

انجمن علمی فقه‌پژای تطبیقی ایران

فصلنامه فقه‌پژای تطبیقی

Volume 3, Issue 1, 2023

Judicial Security from the Perspective of Jurisprudence and Iranian Law and Human Rights Documents with an Emphasis on Public Proceedings in Criminal Matters

Hossein Najafizadeh Dehkordi¹, Seyed Abbas Jazaeri*², Morteza Sadeghi Dehsahraei³

1. Ph.D Student, Department of Criminal Law & Criminology, Faculty of Humanity, Shahre- Kord Branch, Islamic Azad University, Shahre- Kord, Iran.

2. Assistant Professor, Department of Criminal Law & Criminology, Faculty of Humanity, Shahre- Kord Branch, Islamic Azad University, Shahre- Kord, Iran. (Corresponding Author)

3. Assistant Professor, Department of Criminal Law & Criminology, Faculty of Humanity, Shahre- Kord Branch, Islamic Azad University, Shahre- Kord, Iran.

ARTICLE INFORMATION

Type of Article:

Original Research

Pages: 31-41

Corresponding Author's Info

ORCID: 0000-0002-7130-8753

TELL: +989129418101

Email: abbas.jazaeri@gmail.com

Article history:

Received: 20 Dec 2022

Revised: 23 Jan 2023

Accepted: 17 Feb 2023

Published online: 21 Mar 2023

Keywords:

Judicial Security, Public Proceedings, Human Rights Documents.

ABSTRACT

Judicial security is one of the important issues that implies the guarantee of citizens' judicial rights by the government. Judicial security is of great importance due to its close connection with the judicial rights of citizens and the increasing attention to these rights. In this article, an attempt has been made to examine the question of what Iranian jurisprudence and law as well as human rights documents have regarding judicial security, and what is the place of public proceedings as one of the important elements of judicial security in Iranian jurisprudence, Iranian law and human rights documents? This article is descriptive and analytical, and the mentioned question has been investigated using the library method. The results indicate that judicial security has several elements and components, such as the principle of acquittal, the principle of the right to access to a lawyer, the principle of impartiality of the judge, the principle of sufficient opportunity for defense, which has been taken into consideration in both jurisprudence and human rights documents. Publicity of proceedings is also one of the important guarantees of criminal proceedings, which is emphasized in the Constitution of Iran and the Law of Criminal Procedure of Iran and numerous human rights documents. In the principle of acceptance of judicial security and public proceedings, no difference can be seen between jurisprudence and Iranian law and human rights documents.

This is an open access article under the CC BY license.

© 2023 The Authors.

How to Cite This Article: Jalili, A; Pilehvar, M & Sadeghi Shahpar, A (2023). "Judicial Security from the Perspective of Jurisprudence and Iranian Law and Human Rights Documents with an Emphasis on Public Proceedings in Criminal Matters" . *Journal of Comparative Criminal Jurisprudence*, 3(1): 31-41.

انجمن علمی فقه‌های تطبیقی ایران

فصلنامه فقه‌های تطبیقی

www.jccj.ir

فصلنامه فقه‌های تطبیقی

دوره سوم، شماره اول، بهار ۱۴۰۲

امنیت قضایی از دیدگاه فقه و حقوق ایران و اسناد حقوق بشری با تأکید بر دادرسی علنی در امور کیفری

حسین نجفی‌زاده دهکردی^۱، سید عباس جزایری^{۲*}، مرتضی صادقی دهصحرایی^۳

۱. دانشجوی دکتری، گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشکده علوم انسانی، واحد شهرکرد، دانشگاه آزاد اسلامی، شهرکرد، ایران.

۲. استادیار، گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشکده علوم انسانی، واحد شهرکرد، دانشگاه آزاد اسلامی، شهرکرد، ایران. (نویسنده مسؤول)

۳. استادیار، گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشکده علوم انسانی، واحد شهرکرد، دانشگاه آزاد اسلامی، شهرکرد، ایران.

چکیده

امنیت قضایی از موضوعات مهمی است که بر تضمین حقوق قضایی شهروندان از سوی حاکمیت دلالت دارد. امنیت قضایی به دلیل ارتباط تنگاتنگ با حقوق قضایی شهروندان و توجه روزافزون به این حقوق از اهمیت بالایی برخوردار است. در این مقاله تلاش شده به بررسی این سؤال پرداخته شود که فقه و حقوق ایران و همچنین اسناد حقوق بشری چه دیدگاه در خصوص امنیت قضایی داشته و دادرسی علنی به‌عنوان یکی از عناصر مهم امنیت قضایی چه جایگاه در فقه، حقوق ایران و اسناد حقوق بشری دارد؟ این مقاله توصیفی تحلیلی بوده و با استفاده از روش کتابخانه‌ای به بررسی سؤال مورد اشاره پرداخته شده است. نتایج بر این امر دلالت دارد که امنیت قضایی دارای عناصر و مؤلفه‌های متعددی نظیر اصل برائت، اصل حق دسترسی به وکیل، اصل بی‌طرفی قاضی، اصل فرصت کافی برای دفاع است که هم در فقه و حقوق قایران و هم اسناد حقوق بشری مورد توجه قرار گرفته و به رسمیت شناخته شده است. علنی بودن دادرسی نیز یکی از تضمینات مهم رسیدگی‌های کیفری است که در قانون اساسی ایران و قانون آیین دادرسی کیفری ایران و اسناد متعدد حقوق بشری مورد تأکید قرار گرفته است. در اصل پذیرش امنیت قضایی و دادرسی علنی تفاوتی میان فقه و حقوق ایران و اسناد حقوق بشری دیده نمی‌شود اما پرواضح است که در حقوق ایران برای امنیت قضایی در مواردی چون حق دسترسی به وکیل یا شرایط دادرسی علنی محدودیت‌هایی ایجاد شده است که اصل امنیت قضایی را تحت تأثیر قرار داده و مخدوش کرده است.

اطلاعات مقاله

نوع مقاله: پژوهشی

صفحات: ۳۱-۴۱

اطلاعات نویسنده مسؤول

کد ارکید: ۸۷۵۳-۷۱۳۰-۲۰۰۲-۰۰۰۰۰۰۰۰

تلفن: +۹۸۹۱۲۹۴۱۸۱۰۱

ایمیل: abbas.jazaeri@gmail.com

سابقه مقاله:

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۹/۲۴

تاریخ ویرایش: ۱۴۰۱/۱۱/۰۶

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۱۱/۲۳

تاریخ انتشار: ۱۴۰۲/۰۱/۰۱

واژگان کلیدی:

امنیت قضایی، دادرسی علنی، اسناد حقوق بشری.

خوانندگان این مجله، اجازه توزیع، ترکیب مجدد، تغییر جزئی و کار روی حاضر به صورت غیرتجاری را دارند.

© تمامی حقوق انتشار این مقاله، متعلق به نویسنده می‌باشد.

مقدمه

امنیت قضایی متشکل از مجموعه شاخص‌هایی است که اعتماد و اطمینان شهروندان به رسیدگی و نظام قضایی و قوانین کیفری و حقوق شهروندی را تحقق می‌بخشد. دادرسی منصفانه و معیارهای مربوط به آن، یکی از این شاخص‌ها است که ضریب اطمینان و احساس امنیت شهروندان به مراجع قضایی را افزایش می‌دهد. امنیت قضایی موجب اعتماد و اطمینان شهروندان نسبت به جامعه می‌شود و زمینه رشد و بالندگی جوامع را فراهم می‌کند و فقدان یا ضعف آن موجب اختلال در نظم اقتصادی و سیاسی می‌شود. با تشدید این اختلال، نظام اجتماعی و ساختار سیاسی آن تهدید می‌شود. همچنین امنیت قضایی هر کشور بستگی به کارکرد نهادهای متعدد کشوری بالأخص دستگاه قضایی آن کشور دارد و کارکرد صحیح این قوه و دادگستری‌ها در اقصی نقاط کشور امنیت و آزادی را به دنبال می‌آورد. با توجه به اهمیت امنیت قضایی و نقش آن در تحقق حقوق قضایی شهروندان، بررسی جایگاه مؤلفه‌های آن به‌ویژه دادرسی علنی از منظر فقه و حقوق کیفری در پرتو اسناد بین‌المللی ضرورت دارد.

درخصوص امنیت قضایی پژوهش‌های متعددی انجام شد است: جمشید شریفیان و لطفعلی عنایتی، در مقاله‌ای به بررسی امنیت قضایی و مسؤولیت قانونی نهادهای امنیتی دولت پرداخته است (شریفیان و عنایتی، ۱۳۹۰). کیوان مرادی زاده نیز در مقاله‌ای، مبانی مرتبط با استقلال قاضی و امنیت قضایی قضات را مورد بررسی قرار داده است (مرادی، ۱۳۹۹). همچنین سید علیرضا میرکمالی در مقاله‌ای تأمین امنیت قضایی در پرتو حق برخورداری متهم از وکیل در حقوق ایران، فرانسه و اسناد بین‌المللی را بررسی کرده است (میرکمالی، ۱۳۹۹). در مقاله حاضر اما تلاش شده به بررسی این سؤال پرداخته شود که فقه و حقوق ایران و اسناد حقوق بشری چه دیدگاهی نسبت به امنیت قضایی و به‌ویژه دادرسی علنی در امور کیفری دارند؟ به‌منظور بررسی سؤال مورد اشاره ابتدا به مفهوم امنیت قضایی پرداخته‌شده و در ادامه از رویکرد و دیدگاه فقه، حقوق کیفری ایران و اسناد حقوق بشری نسبت به امنیت قضایی و سپس دادرسی علنی بحث شده است.

۱- مفهوم امنیت قضایی

امنیت قضایی به احساس امنیت شهروندان درتامین حقوق قضایی دلالت دارد. امنیت قضایی عبارت است از ایمنی و مصون ماندن فرد از هرگونه تعرض، تجاوز، ارعاب و تهدید نسبت به جان، مال، ناموس، آزادی، شرف، حیثیت، شغل، مسکن و به‌طور کلی تمامی حقوق قانونی و مشروع او این مهم هنگامی تحقق خواهد یافت که جرایم، بزه‌ها، تخلفات، نیرنگ‌ها و انواع تقلب و فساد و ریشه‌های ارتکاب آن در جامعه ریشه‌کن شود و به‌طور کلی عواملی که سبب زیان مالی یا جانی یا معنوی و روانی افراد می‌شود از بین برود و محیطی امن و آرام به وجود آید و به‌طوری‌که فرد بتواند احساس آرامش و امنیت کند (صادقیان، ۱۳۸۲: ۶۸-۶۹). منظور از امنیت قضایی، امنیتی است که اساس تنظیم روابط انسان‌ها است و تحقق این مهم همان‌طور که بیان شد عموماً برعهده قوه قضاییه می‌باشد؛ اگرچه نقش قوای دیگر را نیز نمی‌توان نادیده گرفت، به‌عبارت‌دیگر قانون‌گذاری مناسب برای امنیت قضایی عادلانه و همچنین اجرای درست ضوابط و قواعدی که امنیت را نهادینه می‌سازد باین‌حال چنان‌که گفته شد بار اصلی بر دوش قوه قضاییه می‌باشد (رهبر فرش پیرا، ۱۳۸۵: ۲۱). امنیت قضایی، زمانی شکل خواهد گرفت که اصول و رویه‌های دادرسی به‌نحوی عادلانه، تضمین‌کننده حقوق مادی و معنوی افراد جامعه باشند. درحقیقت، دادرسی عادلانه، خود یکی از حقوق بنیادین بشر است که صحت، کارایی و سلامت سیستم قضایی یک کشور را تضمین می‌کند و از این راه، ضمن رعایت کامل حقوق قضایی، امنیت قضایی را نیز تأمین می‌نماید (کلانتریان، ۱۳۸۰: ۳۲). ازآنچه بیان شد، می‌توان استنباط کرد که امنیت قضایی مستلزم تحقق حقوق قضایی است و حقوق قضایی، آن دسته از حقوقی است که فرد در برخورد با دستگاه قضایی و رسیدگی‌های قضایی، باید از آن برخوردار باشد. اگر این حقوق بر اساس اصول، قواعد و رویه‌های دادرسی عادلانه، مانند اصل برائت، اصل قانونی بودن جرایم و مجازات‌ها، اصل عطف به ماسبق نشدن قوانین به اجرا گذاشته شوند، امنیت قضایی را برای افراد جامعه به ارمغان خواهند آورد (زارعی، ۱۳۸۶: ۱۵-۱۶). قوه قضاییه نقش مهمی در تحقق امنیت قضایی دارا است؛ چراکه وظیفه

مطابق ماده ۹ اعلامیه حقوق بشر فرانسه به‌عنوان اولین سندی که به اصل برائت پرداخته است: افراد تا زمان محکومیت، بی‌گناه به‌شمار می‌آیند. از جمله اسناد معتبری که به اعلام این اصل پرداخته‌اند می‌توان بند ۲ ماده ۶ کنوانسیون اروپایی حقوق بشر، ماده ۲۶ اعلامیه آمریکایی حقوق و تکالیف انسان، بند ۲ ماده ۸ کنوانسیون آمریکایی حقوق بشر، بند ۱ ماده ۷ منشور آفریقایی، ماده ۷ منشور عربی حقوق بشر، شق «i» از ردیف «ب» در بند ۲ ماده ۴۰ کنوانسیون حقوق کودک اشاره کرد که همگی با عباراتی کم‌وبیش مشابه به بیان این اصل اختصاص یافته‌اند.

۲-۲- حق داشتن وکیل

حق داشتن وکیل یکی دیگر از مهمترین مؤلفه‌ها و عناصر امنیت قضایی و اصول دادرسی عادلانه است، زیرا همه انسان‌ها حقوقدان نیستند و به‌حضور وکیل مدافع برای تأمین عدالت نیازمندند. متهم حق دارد به دفاع شخصی از خود بپردازد یا آنکه از وکیل بهره‌بردار حضور وکیل در تمام مراحل دادرسی کیفری (حقی) اساسی است که به تضمین «رعایت آیین قانونی» کمک می‌کند.

در فقه حق دسترسی به وکیل به رسمیت شناخته شده است. مشروعیت وکالت در همه مراحل رسیدگی مبتنی بر دلایل شرعی ذیل می‌باشد: (۱) روایت منقول از پیامبر اکرم (ص): همان من بشری هستم و شما نزد من دعوا طرح می‌کنید و شاید برخی از شما و حجت و دلیل خود را رساتر بیان می‌کند و من همان‌گونه می‌شنوم و حکم می‌کنم، پس اگر حق کسی را در قضاوت به دیگری دادم، گیرند خود باید پرهیز کند و آن را نگیرد. از این حدیث می‌فهمیم طرفی که خود را از اقامه حجت و دلیل ناتوان ببیند، می‌تواند از کسی که بر این امر توانایی دارد استعانت بجوید (شهید اول، ۱۴۱۷: ۲۲۱). (۲) در آیه ۱۰۱ سوره مبارکه نساء آمده است: «ما قرآن را به‌حق بر تو فرو فرستادیم تا بین مردمان بر اساس آنچه خداوند به تو شناسانده است، حکم نمایی و هرگز یاور خائنین نباشی». در تفسیر آیه می‌توان گفت که جواز دفاع و حمایت از غیرخائنین است. بنابراین وکالت بزه‌دیده را نیز می‌توان بر عهده گرفت (فخار طوسی، ۱۳۹۱: ۴۴۱). (۳) اجماع فقهای شیعه بر جواز تلقین

اجرای قانون را بر عهده دارد که در حقوق مصر نیز مانند حقوق ایران بر این مهم تأکید شده است.

۲- امنیت قضایی از دیدگاه فقه و حقوق ایران و اسناد حقوق

برای شناخت دیدگاه و رویکرد فقه و حقوق ایران و اسناد حقوق بشر نسبت به امنیت قضایی لازم است مؤلفه و عناصر امنیت قضایی تبیین و تحلیل شود.

۲-۱- اصل برائت

اصل برائت از مهم‌ترین مؤلفه‌های امنیت قضایی است. در حوزه عدالت کیفری یکی از بنیادی‌ترین اصول، اصل برائت (بی‌گناهی) است (شاملو، ۱۳۸۴: ۴۵/۱). برابر این اصل است که همگان بی‌گناه محسوب می‌شوند؛ مگر اینکه بزهکاری آنان از طریق دلایل قانونی و در مراجع قضایی مستقل و بی‌طرف به اثبات برسد. برائت اصلی عملی است که مضمون آن بنا نهادن بر عدم تحقیق جرم هست طبق این اصل، هرگاه ارتکاب جرم در فرد یا افراد متهم، مشکوک یا مورد تردید باشد، اصل مقتضی عدم آن است (فخار طوسی، ۱۳۹۱: ۵۷). اصل برائت یا فرض بی‌گناهی متهم اصل اساسی محاکمه عادلانه است. این اصل که در اسناد مهم بین‌المللی حقوق بشر گاه در کنار حقوق دیگر متهم در دادرسی کیفری و گاه در بندگی جداگانه آورده شده است، یکی از سنگ بناهای دادرسی کیفری جدید است (فضائلی، ۱۳۸۹: ۲۹۳).

طبق اصل برائت از منظر فقها، اشخاص نسبت به دیگران متعهد یا مدیون نمی‌باشند، مگر اینکه خلاف آن با دلیل محکمه‌پسندی اثبات شود (آخوند خراسانی، ۱۴۱۲: ۳۲۸/۱؛ انصاری، ۱۴۱۲: ۲۶۳). قانون‌گذار در ماده ۱۹۷ قانون آیین دادرسی مدنی، به تأسیس این اصل حقوقی پرداخته است. همچنین در اصل ۳۷ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران آمده است اصل برائت است و هیچ‌کس از نظر قانون مجرم شناخته نمی‌شود؛ مگر اینکه جرم او در دادگاه صالح ثابت گردد. بر همین مبنا اصل ۱۶ قانون اساسی دادگاه‌ها را موظف کرده که احکام خود را متعدل و مستند به موارد حکمی و اصولی کنند.

تعارض امنیت با حقوق و آزادی‌های فردی این حقوق و آزادی‌های فردی می‌باشد که نادیده انگاشته می‌شود (توجهی و دهقانی، ۱۳۹۲: ۱۴-۱۵).

حق دسترسی به وکیل در اسناد متعدد بین‌المللی تضمین شده است. «میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی ردیف «ب» بند ۱ ماده ۱۴، کنوانسیون اروپایی حقوق بشر ردیف «ج» بند ۱ ماده ۶ منشور بانجول ردیف «ج» بند ۱ ماده ۷، کنوانسیون آمریکایی حقوق بشر ردیف «ه» بند ۱ ماده ۱ و اساسنامه و دیوان کیفری بین‌المللی ردیف «ج» بند ۲ ماده ۱۴ و ردیف «د» بند ۱ ماده ۶۷» از جمله اسناد بین‌المللی هستند که حق داشتن وکیل را تضمین نموده‌اند. در این زمینه کمیته حقوق بشر اعلام کرده است (فضائی، ۱۳۸۹: ۴۱۶). مطابق ماده ۱ (۲) کمیسیون آمریکایی حقوق بشر «حق داشتن وکیل باید در اولین بازجویی اعمال شود» و همچنین حق دسترسی به وکیل باید فوری و در ۴۸ ساعت پس از دستگیری یا بازداشت محقق شود. (صابر، ۱۳۸۸: ۱۶۲). در کل محدودیتی در دسترسی به وکیل وجود نداشته و دسترسی به آن باید به سرعت انجام گیرد.

۲-۳- استقلال و بی‌طرفی دادگاه

استقلال و بی‌طرفی دادگاه از دیگر عناصر امنیت قضایی است. حق محاکمه شدن توسط یک دادگاه مستقل و بی‌طرف، امروزه به یکی از اساس‌ترین حقوق، آدمیان بدل شده است، این حق، به‌روشنی در مقررات بین‌المللی حقوق بشر آمده است و در بسیاری از قوانین اساسی ملی درج گردیده است، به‌گونه‌ای که بی‌تردید یکی از اصول کلی حقوق را تشکیل می‌دهد و یک اصل اساسی حکومت قانون است (فضائی، ۱۳۸۹: ۱۷۹). نه تنها دادگاه باید از فشار سایر قوای حکومتی در رسیدگی به پرونده برکنار بماند؛ بلکه قاضی نیز باید با بی‌طرفی تمام به آن رسیدگی کند.

در متون فقهی به تبعیت از روایات موضوع بی‌طرفی قاضی در سه حوزه مورد بحث است: (الف) بی‌طرفی در صدور حکم، که قاضی موظف است با بی‌طرفی کامل و برقراری عدالت به صدور حکم بپردازد؛ (ب) بی‌طرفی در رفتار؛ در این زمینه نیز فقها به دو دسته تقسیم‌بندی می‌شوند که گروهی معتقد به

ادله و حجج به‌کلی از طرفین دعوا توسط قاضی در صورت علم به محقق بودن فرد (نجفی، ۱۳۹۲: ۲۲۷/۱۲). بر این اساس، چنانچه تلقین ادله و حجج توسط قاضی مجاز باشد انجام آن با فرد ثالث (وکیل) به‌طریق اولی مجاز خواهد بود. دلیل اصلی در مشروعیت وکالت، روایت مربوط به توکیل عبدالله بن جعفر توسط حضرت علی(ع) است (فخار طوسی، ۱۳۹۱: ۴۴۱).

در حقوق ایران حق وکیل در همه مراحل دادرسی کیفری به رسمیت شناخته شده است. ماده ۴۸ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ مقرر می‌دارد: «با شروع تحت نظر قرار گرفتن، متهم می‌تواند تقاضای حضور وکیل نماید». لکن تبصره ماده ۴۸ ق. آ. د. ک ۱۳۹۲ نیز محدودیت‌هایی را لحاظ نموده است. تبصره مقرر می‌دارد: «اگر شخص به علت ارتکاب یکی از جرایم سازمان‌یافته و یا جرایم علیه امنیت داخلی یا خارجی کشور، سرقت، مواد مخدر و روان‌گردان و یا جرایم موضوع بندهای (الف)، (ب) و (پ) ماده (۳۰۲) این قانون، تحت نظر قرار گیرد، تا یک هفته پس از شروع تحت نظر قرار گرفتن امکان ملاقات با وکیل را ندارد».

قابل تأمل‌ترین موضوع در ارتباط با حقوق کیفری و امنیت، نگاه به مقررات آیین دادرسی کیفری یا به عبارتی موازین دادرسی کیفری عادلانه و منصفانه از دریچه امنیت است. آنجا که اصول شناخته شده دادرسی کیفری عادلانه و منصفانه که در رعایت حقوق دفاعی متهم، تبلور عینی می‌یابند، باهدف برقراری امنیت، نادیده گرفته شده و اصول حاکم بر دادرسی کیفری، تبدیل به تشریفات دست و پاگیر شده و مظنون محوری بر عدالت کیفری، مسلط می‌شود (توجهی و دهقانی، ۱۳۹۲: ۹). البته این مقررات در صورتی پذیرفتنی است که اعمال آن‌ها با رعایت حقوق دفاعی متهمان و مظنونان به ارتکاب جرایم علیه امنیت و در یک دادگاه مستقل، بی‌طرف و واجد صلاحیت قانونی و با رعایت حقوق دفاعی متهمان انجام شود. در غیر این صورت، نگاه امنیتی به مقررات آیین دادرسی کنش‌ها و اقدام‌های اجرایی و موقتی را بر اصول شناخته شده و حاکم بر دادرسی کیفری برتری می‌دهد. در چنین شرایطی، امنیت به مفهوم امنیت حاکمیت تعبیر می‌شود نه امنیت شهروندان و روشن است در صورت

از طرفین مباشر یا متکلف امور قاضی یا همسر او باشد. ج، دادرس یا قاضی تحقیق یا همسر یا فرزند آنان وارث یکی از اشخاص باشد که در امر جزائی دخالت دارند. د، دادرس یا قاضی تحقیق در همان امر جزایی اظهارنظر ماهوی کرده و یا شاهد یکی از طرفین باشد. ه، بین دادرس یا قاضی تحقیق و یکی از طرفین یا همسر و یا فرزند او دعوی حقوقی یا جزایی مطرح باشد و یا در سابق مطرح بوده و از تاریخ صدور حکم قطعی دو سال نگذشته باشد. و: دادرس یا قاضی تحقیق یا همسر یا فرزندان آنان نفع شخصی در موضوع مطرح داشته باشد». روشن است لزوم امتناع از رسیدگی به سبب موارد فوق، توجیهی غیر از حمایت از اصل بی‌طرفی قاضی و جلوگیری از شائبه جانب‌داری قاضی از احد طرفین دعوی ندارد. به‌هرحال قاضی رسیدگی‌کننده نباید در برابر هیچ‌یک از طرفین دعوا شاکی و متشاکی حلالیت طرفین داشته باشد. او موظف است به‌عنوان داور حکم و کسی که مسؤول ختم پرونده و فصل دعوا است بر کرسی قضاوت بنشیند، به همین دلیل، او باید به هر دو طرف اجازه دهد سخنان خود را آزادانه مطرح کنند و موظف است سخنان ایشان را بشنود و آنگاه براساس ملاکات قضاوت نماید.

۲-۴- حق برخورداری از تسهیلات و زمان کافی برای تهیه دفاعیه

حق برخورداری از تسهیلات و زمان کافی برای تهیه دفاعیه یکی دیگر از عناصر امنیت قضایی است. آنچه در یک محاکمه عادلانه اساسی و ضروری به نظر می‌رسد این است که تمام متهمین به جرم کیفری، به‌منظور تضمین هدفمند بودن حق دفاع باید حق برخورداری از تسهیلات و زمان کافی برای دفاع را داشته باشند و این حق جنبه مهم و اصل اساس تساوای ایزاری و امکانات است (فضائلی، ۱۳۸۹: ۱۷۹). این حق بر پایه دو عنصر استوار است: نخست اینکه متهم زمان کافی برای دفاع در اختیار داشته باشد و دوم عنصر دوم اینکه از تسهیلات لازم برای دفاع برخوردار باشد. به‌موجب این حق متهم باید برای ارتباط محرمانه با وکیلش مجاز باشد؛ خصوصاً این حق مربوط به افرادی است که در بازداشتگاه‌ها به‌سر می‌برند. زمانی کافی برای تهیه دفاعیه به ماهیت رسیدگی‌ها و اوضاع و احوال واقعی هر پرونده بستگی دارد و این عوامل عبارت‌اند از: امکان دسترسی متهم به

و‌جوب بی‌طرفی در رفتار ظاهری که از جمله آن‌ها می‌توان به صاحب ریاضی اشاره کرد اما گروه دوم معتقد به استصحاب بی‌طرفی در رفتار ظاهری هستند که از طرفداران این دیدگاه می‌توان به محقق اردبیلی اشاره کرد؛ (ج) بی‌طرفی در تمایلات قلبی عموم فقها متذکر شده‌اند، مراعات بی‌طرفی و مساوات از این نظر واجب نیست (فخار طوسی، ۱۳۹۱: ۳۷۷-۳۷۴).

در فقه عالی اسلام آمده، قاضی باید طرفین دعوا را در سلام کردن و سخن گفتن و مکان نشستن و نگاه کردن و انواع اکرام و احترام در یک سطح قرار دهد. جمعی از فقها معتقد به‌تساوی بین دو طرف دعوی در داخل شدن نگاه کردن قاضی به آن‌ها و رعایت عدل و شنیدن سخن آن‌ها هستند (شیخ طوسی، ۱۴۱۸: ۲۱۳؛ محقق کرکی، ۱۴۱۴: ۲۸۰/۲)؛ جمعی از علما فتوی به‌وجوب مراعات تساوی بین دو طرف خصم داده و گفته‌اند روایات دلالت بر وجوب دارد (علامه حلّی، ۱۴۱۳: ۱۴۱). مطابق روایات، تساوی و برابری افراد در برابر قانون به‌سرمیت شناخته شده و از لوازم دادرسی عادلانه قلمداد شده است. در روایت «سکونی» از امام صادق آمده که فرمودند هرکس که به کار قضاوت می‌پردازد، در اشاره و نگاه در مجلس قضاوت باید مواسات را رعایت کند (کلینی، ۱۴۰۷: ۹۱/۲؛ شیخ طوسی، ۱۴۰۷: ۶۹/۱). این نکات به بعد ذهنی و احساسی امنیت در جامعه توجه دارد تا زمانی که قاضی علم به مجرمیت و گناه‌کار بودن کسی پیدا نکرده و به آن رأی نداده است، فرد متهم از هرگونه مجازاتی در امان است. یعنی قضاوت باید به‌گونه‌ای باشد که افراد جامعه احساس اطمینان خاطر و امنیت از عملکرد سازمان قضایی داشته باشند.

در حقوق ایران نزدیک‌ترین ماده قانونی به اصل بی‌طرفی قاضی ماده ۴۶ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۷۸ است که در حمایت از اصل استقلال و بی‌طرفی قاضی وضع شده است. مطابق ماده مورد اشاره: «دادرسان و قضات تحقیق در موارد زیر باید از رسیدگی و تحقیق امتناع نمایند و طرفین دعوی نیز می‌توانند آنان را رد کنند: الف، وجود قرابت نسبی یا سببی تا درجه سوم از هر طبقه بین دادرس یا قاضی تحقیق با یکی از طرفین دعوی یا اشخاصی که در امر جزایی دخالت دارند. ب، دادرس یا قاضی تحقیق یا مخدوم یکی از طرفین باشد یا یکی

بر اساس آن‌ها، رأی صادر شده است در اختیار عموم قرار گیرد. علنی بودن رسیدگی‌ها متضمن نظارت مستمر همگانی بر روند رسیدگی‌ها و اعمال مراجع حل اختلاف و اطلاع عموم از صحت و سقم رسیدگی‌ها و تصمیمات آن مراجع و در نتیجه الزام مراجع به دقت در عمل به وظایف خود و رعایت حقوق افراد در رسیدگی منصفانه می‌باشد (هاشمی، ۱۳۸۷: ۴۰۹). علنی بودن دادرسی، نماد اجرای عدالت است و عنصری اساسی در تضمین حق بر محاکمه عادلانه به شمار می‌رود (Cremona, 1988:107). علنی بودن محاکمات یکی از راه‌های تضمین امنیت قضایی است، زیرا قاضی همواره قضاوت و تصمیم خود را در معرض افکار عمومی می‌بیند و دقت فراوانی به خرج می‌دهد. این اصل به دلیل اهمیتی که دارد یکی از اصول قانون اساسی را به خود اختصاص داده است (صبری، ۱۳۹۴: ۵۶). «اصل علنی بودن دادرسی متکفل تأمین دو مصلحت است، یکی حمایت از متهم در برابر محاکمات سری، و دیگری جلب اعتماد عمومی به اجرای عدالت (Bassiouni, 1980: 73). حق رسیدگی علنی، یک تضمین اساسی برای عادلانه بودن و استقلال روند قضایی است و ابزاری حمایتی برای اعتماد عمومی در نظام قضایی است (طه و اشراقی، ۱۳۸۶: ۱۴۳). علنی بودن دادگاه‌ها می‌تواند تا حدود زیادی رعایت اصول و تشریفات دادرسی را تضمین نماید. همین که قاضی بداند که عملکرد او توسط رسانه‌ها و مردم مشاهده می‌شود، تأثیر بازدارنده در نقض مقررات دادرسی دارد و به این جهت سبب افزایش احساس امنیت قضایی خواهد شد.

۳-۱- علنی بودن دادرسی از دیدگاه فقه و حقوق ایران

از جمله دلایل فقهی که علنی بودن دادرسی را مستحب اعلام داشته است این است که مستحب است قاضی در فضایی باز بنشیند تا دسترسی به او آسان باشد، یا در جلسه دادرسی دانشمندان را شرکت دهد یا در جلسه دادرسی افراد عادل باشند (شهید اول، ۱۴۱۷: ۱۶۷). این سخن به معنای و تأکید بر علنی بودن دادرسی است. در همین راستا نیز می‌توان گفت که در رویه اسلامی نیز همواره بر علنی بودن رسیدگی‌ها صحه گذاشته شده است. حضرت علی (ع) جلسات دادرسی و محاکمه افراد را در مسجد جامع کوفه ترتیب می‌دادند

دلایل و مدارک وکیل خود و محدودیت‌های زمانی و قانونی، همچنین حق محاکمه شدن در زمان معقول باید با حق برخورداری از زمان کافی جهت تهیه دفاعیه توازن داشته باشد (صابر، ۱۳۸۸: ۱۶۲).

در متون فقهی بحث دفاع متهم به صورت پرننگ و برجسته طرح نشده است و بابتی به این عنوان اختصاص نیافته است؛ اما با دقت در متون روایی مربوطه، به خوبی خلاف این ادعا را درمی‌یابیم که در اسلام اثبات دعاوی چه در حوزه مدنی، چه کیفری متکی بر بنیه (شهادت) اقرار (شخص متهم - خوانده) و سوگند (متهم - خوانده) می‌باشد. در شکایت مربوط به حق الناس به نظر اکثریت فقها علم قاضی می‌تواند مبنا قرار بگیرد، ولی در مسائل مربوط به حق الله که بخش وسیعی از حوزه کیفری را تشکیل می‌دهد علم قاضی کاربرد نداشته و صرفاً اتکا به همان عامل اثبات (بنیه، اقرار، و سوگند) خواهد بود (فخار طوسی، ۱۳۹۱: ۱۴۱ - ۱۴۴). صاحب جواهر نیز در این مسأله اعلان می‌دارد که: «اگر متهم هنگام ادای شهادت حاضر نبوده است همه فقها معتقدند که باید محتوای شهادت بینة را به اطلاع رسانید و اگر وی در مجلس حضور دارد، نمی‌توان بدون اطلاع وی از محتوای بینة قضاوت نمود» (نجفی، ۱۳۹۲: ۲۲۲/۴۴). در این خصوص شق ب بند یک ماده ۶۷ اساسنامه دادگاه کیفری بین‌المللی نیز مقرر نموده که وقت کافی و امکانات لازم به او متهم داده شود تا دفاعیه خود را تدارک کند و آزادانه و محرمانه با وکیل مدافعی که خود انتخاب می‌کند ارتباط داشته باشد (طه و اشراقی، ۱۳۸۶: ۱۴). حق برخورداری از تسهیلات و زمان کافی برای تهیه دفاعیه باید به گونه‌ای باشد که شرایط و مان کافی در اختیار متهم جهت دفاع فراهم شود.

۳-۲ علنی بودن دادرسی

منظور از علنی بودن دادرسی، برگزاری علنی جلسات دادرسی است. علنی بودن دادرسی یکی از عناصر دادرسی منصفانه تلقی می‌شود. از علنی بودن دادرسی دو معنا قابل برداشت است: نخست اینکه همگان بتوانند در جریان جلسه دادرسی قرار گرفته و در صورت لزوم در جلسه دادرسی حضور پیدا کنند و معنای دوم اینکه رأی صادر شده و اسناد و مدارکی که

دادسرای انتظامی و کلا معرفی می‌کند. چنانچه اعمال ارتكابی، واجد وصف کیفی باشد، اجرای مفاد این ماده مانع از اعمال مجازات قانونی نیست. دادگاه پیش از شروع به رسیدگی مفاد این ماده را به اشخاصی که در جلسه دادگاه حضور دارند، تذکر می‌دهد. نحوه برخورد رئیس دادگاه با وکلای اصحاب دعوی در ماده مذکور جدید است و در قوانین قبلی دادرسی کیفی مسبوق به سابقه نمی‌باشد. رعایتشان و جایگاه وکیل از سوی قانون‌گذار جای تقدیر دارد.

۳-۲- علنی بودن دادرسی از دیدگاه اسناد حقوق بشر

برگزاری علنی محاکمات، به‌عنوان یک حق در ماده ۱۰ اعلامیه جهانی حقوق بشر به رسمیت شناخته شده است. کنوانسیون حقوق مدنی و سیاسی نیز در بند ۱ اصل ۱۴ مقرر نموده است که «...همه در مقابل دادگاه‌ها و دیوان‌های دادگستری متساوی هستند. هرکس حق دارد به این‌که به دادخواهی او منصفانه و علنی در یک دادگاه صالح مستقل و بی‌طرف تشکیل شده طبق قانون رسیدگی بشود... تصمیم به سری بودن جلسات در تمام یا قسمتی از دادرسی خواه به جهات اخلاق حسنه یا نظم عمومی یا امنیت ملی در یک جامعه دموکراتیک و خواه در صورتی که مصلحت زندگی خصوصی اصحاب دعوی اقتضا کند و خواه در مواردی که از لحاظ کیفیات خاص علنی بودن جلسات مضر به مصالح دادگستری باشد تا حدی که دادگاه لازم بداند امکان دارد، لیکن حکم صادر در امور کیفی یا مدنی علنی خواهد بود مگر آن‌که مصلحت صغار طور دیگری اقتضا نماید یا دادرسی مربوط به اختلافات زناشویی یا ولایت اطفال باشد».

کمیسیون اروپایی حقوق بشر در گزارشی راجع به یک پرونده، فلسفه شرط علنی بودن محاکمه را توضیح داده است: ماهیت علنی دادرسی به تضمین محاکمه عادلانه، از طریق حمایت از طرفین دعوا علیه تصمیمات خودسرانه، کمک می‌کند و جامعه را قادر می‌سازد تا شاهد تحقق امنیت قضایی باشد. ماهیت علنی دادرسی همراه با اعلان علنی حکم به تضمین این مهم کمک خواهد کرد که مردم مطلع شوند و در نتیجه اطمینان به اجرای عدالت تأمین گردد. در واقع علنی بودن رسیدگی حاوی نفع طرفین و مصلحت عمومی است و همان‌گونه که گذشت یک عنصر انکار ناشدنی فرآیند امنیت قضایی است. در کمیته سوم مجمع عمومی ملل متحد، هنگام تهیه پیش‌نویس ماده

(نجفی، ۱۳۹۲: ۱۲/۲۳۱). همچنان که مؤلفان نظام دادرسی استنباط کرده‌اند، فلسفه جلسات دادرسی در مسجد رعایت اصل علنی بودن و تسهیل حضور مردم در جلسه دادرسی بوده است (مؤذن زادگان، ۱۳۷۹: ۲۹).

ماده ۱۳۶ قانون آیین دادرسی مدنی مصوب ۱۳۱۸، به علنی بودن دادرسی تصریح نموده بود ولی در قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب مصوب ۱۳۷۹، اشاره‌ای به آن دیده نمی‌شود. با وجود این، تکلیف علنی بودن دادرسی در اصل ۱۶۵ قانون اساسی منصوص گردیده و این ویژگی بنیادی دادرسی‌ها در حقوق ما از ارزش حقوق اساسی برخوردار است. اصل اخیر در این باره مقرر می‌دارد: «محاکمات، علنی انجام می‌شود و حضور افراد بلامانع است مگر آن‌که به تشخیص دادگاه علنی بودن آن منافی عفت عمومی یا نظم عمومی باشد یا در دعوی خصوصی طرفین دعوا تقاضا کنند که محاکمه علنی نباشد». علنی بودن نتیجه دادرسی را می‌توان از واژه «محاکمات» استنباط کرد (محسنی و غمامی، ۱۳۹۲، ۲۶۴-۲۶۵).

ماده ۳۵۲ قانون آ. د. ک. نیز به علنی بودن محاکمات دادگاه پرداخته است. بنابراین هنگامی که اصل عدالت علنی در رویه حقوقی مورد شناسایی قرار گیرد، می‌توان انتظار داشت که دارای تأثیرات جانبی چندی باشد که در شناسایی اهداف خاصی از مجازات مفید باشد.

با توجه به علنی بودن دادرسی، چنان چه کسی در نظم دادگاه اخلال ایجاد کند ضمانت اجرای آن چیست؟ ماده ۳۵۴ قانون آیین دادرسی کیفی مقرر می‌دارد که اخلال در نظم دادگاه از طرف متهم یا سایر اشخاص، موجب غیرعلنی شدن محاکمه نمی‌شود، بلکه باید به گونه مقتضی نظم برقرار شود. رئیس دادگاه می‌تواند دستور اخراج کسانی را که باعث اخلال در نظم دادگاه می‌شوند، صادر کند. مگر اینکه اخلال‌کننده از اصحاب دعوی باشد که در این صورت رئیس دادگاه دستور حبس او را از ۱ تا ۵ روز صادر می‌کند، این دستور پس از جلسه رسیدگی فوری اجرا می‌شود. اگر اخلال‌کننده از وکلای اصحاب دعوی باشد، دادگاه به وی در خصوص رعایت نظم دادگاه تذکر می‌دهد و در صورت عدم تأثیر وی را اخراج و به

حقوق دانان کیفری فرانسه معتقدند «علنی بودن، یکی از محکم‌ترین تضمینات امنیت قضایی است؛ به عدالتی که محرمانه انجام می‌شود، چگونه می‌توان اعتماد کرد» (استفانی و همکاران، ۱۳۷۷: ۳۲۷). در فرایند دادرسی کیفری فرانسه، مذاکرات و جلسه دادرسی به‌صورت علنی برگزار می‌شود مگر علنی بودن در تحقیقات اختصاصی و ضروری برای رسیدگی مانع ایجاد کند و یا به کرامت یا منافع اشخاص ثالث لطمه وارد آورد. ماده ۳۰۶ قانون آیین دادرسی کیفری فرانسه مقرر می‌دارد: «مذاکرات، علنی است مگر اینکه علنی بودن جلسات برای نظم و اخلاق خطرناک باشد» بنابراین در فرایند دادرسی در حقوق کیفری ایران و فرانسه، جلسه محاکمه به صورت علنی برگزار می‌شود مگر اینکه قانون‌گذار، علنی بودن رسیدگی را بنا به ملاحظات منعی منع کرده باشد. با مطالعه رویه قضایی هر دو کشور معلوم می‌شود به‌منظور پاس داشت اخلاق حسنه و صیانت از کرامت انسان‌ها به‌ویژه در جرایم منافی عفت و جرایم جنسی، اجازه سری بودن جلسات داده شده است. بنابراین هرچند علنی بودن دادرسی از لوازم رعایت دادرسی منصفانه برشمرده شده است، گاهی به دلیل نظم عمومی یا اخلاق حسنه یا امنیت عمومی، این علنی بودن محدود شده است و آنجا که کرامت انسان‌ها مورد تهدید قرار می‌گیرد، به‌منظور احترام به شهروندان اجتماع و حفظ جایگاه فردی و اجتماعی آن‌ها به‌ویژه احترام به شأن و منزلت بانوان که به دلیل وضعیت جسمانی و فیزیولوژیک و عوامل روان‌شناختی نسبت به مردان از موقعیت متفاوتی برخوردار هستند (معظمی، ۱۳۸۳: ۵۲۶)، از این اصل عدول شده است (رحیمی‌نژاد، ۱۳۸۷: ۵۰). آسیب‌پذیری زنان که بیش از هر چیز در بزه‌دیدگی آنان نقش دارد، زنان را شایسته حمایت‌های ویژه‌ای قرار می‌دهد (رایجیان اصلی، ۱۳۸۴: ۲۴). پیشگیری از بزه‌دیدگی دوباره زنان به‌ویژه بزه‌دیدگی قضایی در جریان دادرسی‌های کیفری ایجاب می‌کند که از زنان، چه در مقام شاکه و بزه‌دیده و چه به‌عنوان متهم در سطح سیاست جنایی تقنینی و قضایی کشور، حمایت‌های مناسب به عمل آید.

نتیجه‌گیری

اصل امنیت قضایی به یکی از اصول مهم در فرایند قضایی تبدیل شده است. مؤلفه‌های مختلفی چون حق داشتن وکیل،

۱۴ میثاق حقوق مدنی و سیاسی، نماینده فرانسه، هدف این اصل را در عبارتی کوتاه و پرمغز چنین خلاصه کرد: «عدالت نباید سری باشد». علاوه بر هدف کنترل دمکراتیک مردم، اندیشه منطقی بهتر یافتن حقیقت نیز در شرط علنی بودن محاکمه نهفته است، و به تعبیر آتونویو کاسسه، یک اصل کلی حقوق کیفری جدید است که وسیله‌ای برای تأمین بهتر دادرسی عادلانه، تحت نظارت عموم، به‌ویژه رعایت حقوق متهم و بی‌طرفی در روند دادرسی و در کل امنیت قضایی است.

به همین دلیل است که اصل دادرسی علنی هم در قوانین ملی و هم در اسناد بین‌المللی حقوق بشر، دارای جایگاه مهمی است و در مقررات محاکم کیفری بین‌المللی جدید نیز شأن و مقام رفیعی دارد. «اغلبک شورها حق محاکمه علنی را در قوانین اساسی خود و بیشتر نیز در بخش مقررات مربوط به قوه قضاییه، و نه در مواد مربوط به حقوق بشر، آورده‌اند (بند ۲ ماده ۱۴۶ قانون اساسی آلبانی، ماده ۹۰ قانون اساسی اتریش، ماده ۴۸ قانون اساسی کومور، ماده ۱۹۹ قانون اساسی اکوادور، اصلاحیه ششم قانون اساسی ایالات‌متحده و اصل ۱۶۵ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران (هاشمی، ۱۳۸۷: ۷۲/۲). اعلامیه جهانی حقوق بشر (ماده ۱۰)، میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی (بند ۱ ماده ۱۴)، کنوانسیون اروپایی حقوق بشر (بند ۱ ماده ۶) و کنوانسیون آمریکایی حقوق بشر (بند ۵ ماده ۸) از این جمله‌اند. مواد ۱۴ میثاق یادشده و ۶ کنوانسیون اروپایی هر دو در بند ۱ خود، علنی بودن استماع دعا و اعلان حکم را برای دعاوی مدنی و قضایی کیفری، لازم می‌شمرند. اما بند ۵ ماده ۸ کنوانسیون آمریکایی، علنی بودن محاکمه را تنها برای محاکمات کیفری شرط کرده است که شاید ناشی از تفاوت میان قضایای کیفری و دعاوی مدنی از یک‌سو و فلسفه علنی بودن دادرسی از سوی دیگر است؛ چه اینکه دعاوی مدنی اصولاً به حقوق و تکالیف اصحاب دعوا مربوط است، ولی قضایای کیفری به منافع عمومی ارتباط دارد، از طرفی اصل علنی بودن صرفاً حق طرفین نیست که قابل اعراض باشد، بلکه حق مردم یک جامعه است (صبری، ۱۳۹۴: ۵۶)

منابع و مأخذ

الف. منابع فارسی و عربی

- استفانی، گاستون؛ ژرژ، لواسر و برنار، بلوک (۱۳۷۷). آیین دادرسی کیفری. ترجمه حسن دادبان، جلد دوم، چاپ اول، تهران: انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی.
- توجهی، عبدالعلی و دهقانی، علی (۱۳۹۲). «در جدال امنیت‌گرایی و موازین دادرسی منصفانه». فصلنامه پژوهش حقوق کیفری، ۲(۳): ۱۵-۱۴.
- رایجیان اصلی، مهرداد (۱۳۸۴). بزهدیده‌شناسی حمایتی. چاپ اول، تهران: نشر دادگستر.
- رحیمی نژاد، اسماعیل (۱۳۸۷). کرامت انسانی در حقوق کیفری. چاپ اول، تهران: نشر میزان.
- رهبر فرش پیرا، ناصر (۱۳۸۵). «امنیت قضایی و حقوق شهروندی». نشریه کانون وکلای دادگستری، (۳-۴): ۲۱-۳۶.
- زارعی، محمدحسین (۱۳۸۶). «امنیت قضایی به مثابه حق». نشریه مجلس و راهبرد، ۱۴(۵۶): ۱۵-۱۶.
- شاملو، باقر (۱۳۸۴). اصل برائت در نظام‌های نوین دادرسی (مجموعه مقالات علوم جنائی). چاپ اول، تهران: انتشارات سمت.
- شریفیان، جمشید و عنایتی، لطفعلی (۱۳۹۰). «امنیت قضایی و مسؤولیت قانونی نهادهای امنیتی دولت». مجله امنیت پژوهی، ۳۶: ۸-۳۱.
- شیخ طوسی، ابوجعفر محمد بن حسن (۱۴۰۷). تهذیب الأحکام. چاپ چهارم، تهران: دار الکتب الإسلامیه.
- شیخ طوسی، محمد بن حسن (۱۴۱۸). المبسوط فی فقه الامامیه. تهران: المكتبة المرتضویة لإحياء الآثار الجعفریة.
- صابر، محمود (۱۳۸۸). «معیارها و تضمین‌های دادرسی عادلانه در مرحله تحقیقات مقدماتی». مجله مدرسه علوم انسانی و پژوهش‌های حقوق تطبیق، ۱۳(۴): ۱۶۲-۱۵۷.

حق دادرسی عادلانه و دادرسی علنی که همگی دارای جنبه حقوق بشری و حقوق شهروندی هستند و از مصادیق حقوق قضایی محسوب می‌شوند، اگر به‌درستی اعمال شوند، می‌توانند موجبات ایجاد وضعیتی را به نام «امنیت قضایی» فراهم کنند و در واقع، تضمین‌کننده عدالت قضایی و تأمین‌کننده سایر مصادیق حقوق بشر و حقوق شهروندی نیز خواهند بود. در این راستا، آنچه بیش‌ازپیش اهمیت می‌یابد، عملکرد صحیح، قانونی و بدون تبعیض دستگاه قضایی کشور، در راستای دستیابی به این مهم خواهد بود. زیرا فقط در این صورت است که اطمینان خاطر شهروندان نسبت به عدم تضییع حقوق قانونی‌شان، به حد مطلوب می‌رسد. در فقه و حقوق کیفری ایران مانند اسناد حقوق بشری بسیاری از ابعاد امنیت قضایی از جمله دادرسی علنی پذیرفته شده است اما برخی از عناصر امنیت قضایی مانند حق دسترسی به وکیل با محدودیت مواجه شده است. تبصره ماده ۴۸ اصلاحی سال ۱۳۹۴، برای همه جرایم علیه امنیت داخلی و خارجی و نیز جرایم سازمان‌یافته برای حق دسترسی به وکیل محدودیت زیادی قائل شده است که نقص اصل حق دسترسی به وکیل است.

ملاحظات اخلاقی: موارد مربوط به اخلاق در پژوهش و نیز امانت‌داری در استناد به متون و ارجاعات مقاله تماماً رعایت گردید.

تعارض منافع: تدوین این مقاله، فاقد هرگونه تعارض منافی بوده است.

سهم نویسندگان: نگارش مقاله توسط نویسنده نخست انجام گرفته و نظارت بر آن برعهده سایر نویسندگان بوده است.

تشکر و قدردانی: از تمام کسانی که ما را در تهیه این مقاله یاری رسانده‌اند، سپاسگزاریم.

تأمین اعتبار پژوهش: این پژوهش بدون تأمین اعتبار مالی سامان یافته است.

- مرادی زاده، کیوان (۱۳۹۹). «مبانی مرتبط با استقلال قاضی و امنیت قضایی قضات». *مجله تحقیقات حقوق قضایی*، ۲: ۳۳۹-۳۲۱.

- معظمی، شهلا (۱۳۸۳). *بررسی جرم‌شناختی جرایم زنان (در مجموعه مقالات علوم جنایی)*. چاپ اول، تهران: انتشارات سمت.

- مؤذن زادگان، حسنعلی (۱۳۷۹). «اصول دادرسی کیفری از دیدگاه امام علی (ع)». *مجله مصباح*، ۳۴: ۲۵-۴۰.

- میرکمالی، سید علیرضا (۱۳۹۹). «تأمین امنیت قضایی در پرتو حق برخورداری متهم از وکیل در حقوق ایران، فرانسه و اسناد بین‌المللی». *مجله پژوهشنامه حقوق اسلامی*، ۵۱: ۱۲۷-۱۵۰.

- نجفی، محمدحسن (۱۳۹۲). *جواهر الکلام فی شرح الشرایع الاسلامیه*. جلد دوازدهم و چهل و چهارم، قم: دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم.

- هاشمی، سید محمد (۱۳۸۷). *حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران*. جلد دوم، چاپ دهم، تهران: نشر دادگستر.

ب. منابع انگلیسی

- Bassiouni, C (1980). *Introduction to International Criminal Law*. Boston: Transnational Publishers. 613.

- Cremona, J (1988). *The Public character of Trial and judgment in the jurisprudence of the European court of Human Rights, in Protection Human Rights*. Oxford: OuP.

- صادقیان، سید جلال (۱۳۸۲). «درآمدی بر امنیت و ابعاد گستره آن». *نشریه دانش انتظامی*، ۱۶: ۶۸-۶۹.

- صبری، محمد (۱۳۹۴). *محشای قانون آیین دادرسی کیفری*. چاپ اول، تهران: انتشارات فردوسی.

- طه، فریده و اشرافی، لیلا (۱۳۸۶). *ترجمه دادرسی عادلانه*. چاپ اول، تهران: نشر میزان.

- شهید اول، محمد (۱۴۱۷). *الدروس الشرعیة فی فقه الإمامیة*. قم: دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم.

- علامه حلّی، حسن بن یوسف (۱۴۱۳). *قواعد الأحکام فی معرفة الحلال و الحرام*. قم: دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم.

- غمامی، مجید و محسنی، حسن (۱۳۹۲). *آیین دادرسی مدنی فراملی*. چاپ ششم، تهران: شرکت سهامی انتشار.

- فخار طوسی، جواد (۱۳۹۱). *حقوق متهمان (بررسی فقهی-حقوقی)*. چاپ اول، قم: نشر پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی.

- فضائی، مصطفی (۱۳۸۹). *دادرسی عادلانه، محاکمات کیفری بین‌المللی*. چاپ دوم، تهران: نشر شهر دانش.

- کلینی، ابوجعفر محمد بن یعقوب (۱۴۰۷). *الکافی*. تهران: دار الکتب الإسلامیة.

- کلانتریان، سپیده (۱۳۸۰). «حق بر دادرسی عادلانه». *مجله وکالت*، ۶: ۳۲-۳۴.

- محقق کرکی، علی بن حسین (۱۴۱۴). *جامع المقاصد فی شرح القواعد*. جلد دوم، قم: مؤسسه آل‌البیت علیهم‌السلام.